

Det brugte landskab

Dette temanummer af *Passage* handler om litterære landskaber. Men det fokuserer ikke på værker, der fremstiller landskabet som noget idyllisk eller noget storslået og uberørt. Det fokuserer ikke på landskabet som kulturens anden. Fokus er i stedet på jorden og territoriet – og de planter og dyr, der lever i det – som noget, vi mennesker lever sammen med og former. Temanummeret er optaget af øjeblikke i den litterære tradition, hvor landskabet ikke fremstår som anledning til sublimе refleksioner eller æstetisk nydelse, men snarere som et livsgrundlag, som rammerne om et dagligt slid, og også som noget, der bliver formet, bearbejdet, fremdyrket og måske ødelagt af mennesker – og som også former de mennesker, der lever midt i det. Det brugte landskab, har vi valgt at kalde det, for at insistere på afstanden til romantikkens sejlivede drøm om den ensomme vandrers kontemplation af en uberørt natur.

Egentlig er der ikke noget nyt eller revolutionerende i at påpege, at vi mennesker påvirker naturprocesserne og omgivelserne omkring os og også sætter spor i dem, kanaliserer dem i nye retninger. Som alle andre levende væsener indgår vi og vores samfund i et stofskifte med vores materielle omgivelser; vi både former og formes af dem. Al landbrug består f.eks. i en bearbejdning af et territorie og de planter og dyr, der lever i det. Litterært set hører værker om den bearbejdning til nogle af de ældste i den vestlige litterære tradition – Hesiod digtede som bekendt før Homer, den bukoliske tradition er lige så gammel som den episke.

Alligevel har spørgsmålet om det brugte landskab og vores fremstillinger af det fået ny aktualitet i dag, hvor klimakrisens konsekvenser og det industrialiserede landbrugs mange økologiske bivirkninger synes stadig mere akutte. I dag er over 70 procent af Jordens landområder direkte påvirket af mennesker. Vildtlevende arter udgør sølle 6 procent af pattedyrenes samlede biomasse, resten er os mennesker og vores fremavlede nyttedyr. Næsten alle vores omgivelser er påvirket af og forsøgt omskabt til vores brug – selv naturparker er planlagt ikke bare for naturens, men også for turismens skyld. Det vigtigste tegn på de forandringer er jo ofte opbrugte landskaber, der samtidig er helt nye slags landskaber, f.eks. fulde af olieforureningens farvespil. De kan være brutalt ubeboelige som følge af minedrift og skovrydning – eller domineret af ensfarvede flader, som når man fra togvinduet gennem Danmark ser det industrielle landbrugs monokulturelle rapsmarker suse forbi. I den forstand er det brugte landskab et af de steder, hvor nutidens økologiske kriser kommer allertydeligst til syne.

Bidragene i dette nummer slår ned på udvalgte værker fra dansk og europæisk litteratur fra de sidste 200 år – fra Steen Steensen Blicher over Thomas Hardy og Joris-Karl Huysmans til W.G. Sebald, Malte Tellerup og Ditte Holm Bro. De undersøger litterære fremstillinger af forskellige landskabstyper: den norske skov, den engelske hede, den svenske eng og den danske kyst; bjerglandskabets råstofudvinning i starten af det 20. århundrede og den bløde mulds håndtering i landbruget fra et aktuelt perspektiv. Tilsammen belyser de ikke bare enkelte forfatterskaber og værker, de udfordrer også det lighedstegn, der alt for ofte er blevet sat mellem byen, det moderne og den litterære udvikling. Industrialiseringen og velstandsstigningen

åbnede ikke bare for nye livsformer i byerne, men også på landet, og det ikke bare for mennesker, men også for planter og dyr – og for menneskets samliv med de planter og dyr. Også den udvikling afspejles i litteraturhistoriens flugtlinjer og bliver især synlig i litteraturens brugte landskaber.

Præcis hvad nutidens økologiske kriser kunne betyde for læsningen af både ældre og helt ny litteratur er et voldsomt diskuteret, men stadig åbent spørgsmål i litteraturvidenskaben. Vi håber, artiklerne i dette nummer kan udvide feltet af mulige svar, og at forestillingerne om det brugte landskab åbner for nye perspektiver i litteraturvidenskabens økokritiske felt.

God læselyst!